

Prijelomi i trendovi: predsjednički izbori u Hrvatskoj

Višeslav Raos

**Ovi izbori pokazali su visoku razinu
otuđenosti birača od etabliranih
stranaka i stranačkih elita te
spremnost velikog broja građana
da svoj glas pokloni donedavno
nepoznatim kandidatima koji nude
političke sadržaje koji se nalaze
onkraj ustavnog luka**

Premda se to još sredinom 2014. godine nije moglo očekivati, šesti po redu predsjednički izbori u Hrvatskoj donijeli su određene novine i iznenađenja. Usprkos visokim stopama popularnosti i prednosti koje su mu davale predizborne ankete, Ivo Josipović postao je prvi predsjednik koji nije uspio ostvariti reizbor. Pobjedom nad njim, Kolinda Grabar-Kitarović postala je pak prva demokratski izabrana žena na toj funkciji. Uz to, ovi izbori pokazali su visoku razinu otuđenosti birača od etabliranih stranaka i stranačkih elita te spremnost velikog broja građana da svoj glas pokloni donedavno nepoznatim kandidatima koji nude političke sadržaje koji se nalaze onkraj ustavnog luka.

Neizvjesna utrka

Premda su od ustavnih promjena 2000. godine i posljedice značajnog smanjenja ustavnih ovlasti šefa države predsjednički izbori u Hrvatskoj zadobili načelnu karakteristiku drugorazrednih izbora, politički akteri, ali i sami birači pripisuju velik simbolički značaj predsjedniku Republike. Stoga su obje glavne stranke ušle u sraz oko mjesta prvoga čovjeka države na način da su odluku o tome tko će pet godina obnašati dužnost predsjednika predstavile kao temeljnu odrednicu same naravi države i društva.

Za razliku od prethodnih izbornih ciklusa, ovi su izbori bili krajnje kompetitivni, s neizvjesnim ishodom do samoga kraja (vidjeti *tablicu 1*). Prva dva predsjednička izbora, održana u okviru polupredsjedničkog sustava, završila su pobjedama Franje Tuđmana već u prvome krugu, i to s premoćnom

Tablica 1. Prednost pobjednika predsjedničkih izbora u postotcima glasova, 1992. – 2014.

Izbori	Pobjednik/pobjednica izbora	Prednost u I. krugu	Prednost u II. krugu	Ukupan broj kandidata
1992.	Franjo Tuđman	35,5	-	8
1997.	Franjo Tuđman	40,4	-	3
2000.	Stjepan Mesić	13,5	12,02	9
2005.	Stjepan Mesić	28,61	31,86	13
2009.	Ivo Josipović	17,59	20,52	12
2014.	Kolinda Grabar-Kitarović	-1,24	1,48	4

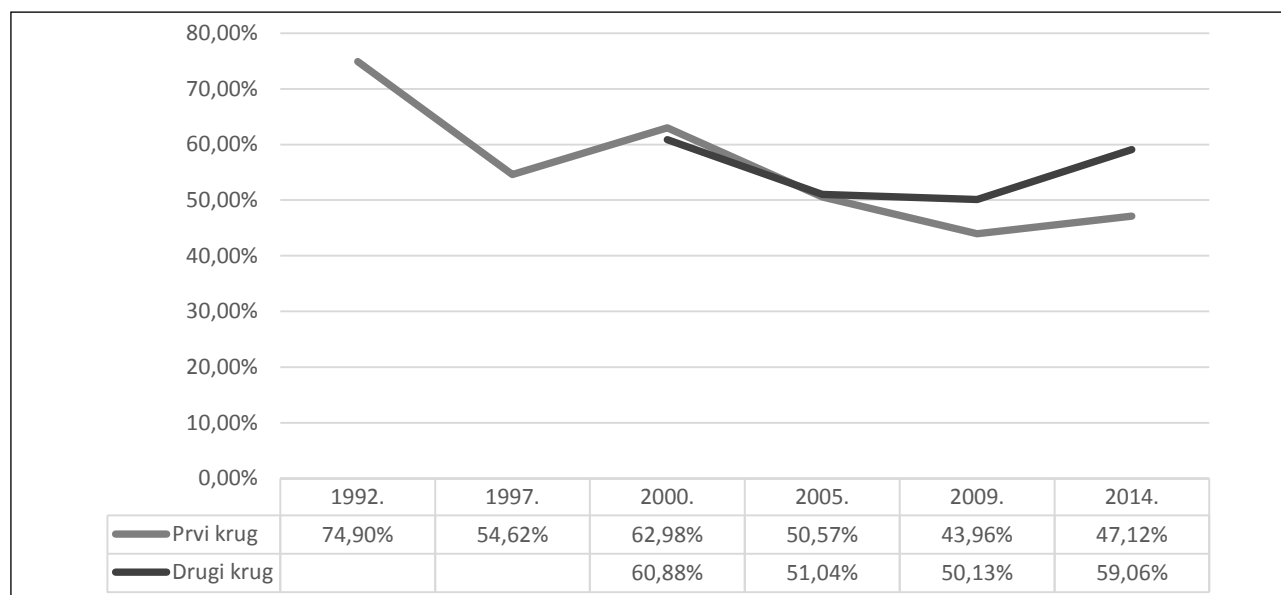
Izvor: izračun autora prema podatcima Državnog izbornog povjerenstva

prednošću pred drugoplasiranim Draženom Budišom (1992.) i Zdravkom Tomcem (1997.). U izbornu utrku 2000. godine Stjepan Mesić nije ušao kao favorit, no već u prvome krugu ostavlja za sobom ostale kandidate s dvoznamenkastom prednošću. Za razliku od svih ostalih izbornih ciklusa, ovo su bili jedini predsjednički izbori u kojima je pobjednik prvoga kruga u pripetavanju izgubio dio prednosti, odnosno smanjio glasovnu marginu između sebe i drugoplasiranoga Budiše. Uobičajeno je očekivati da će predsjednici koji se natječu za drugi mandat biti u snažnoj prednosti pred izazivačima te da, pod uvjetom da nisu povukli kakav doista jako štetan politički potez koji bi ih trajno kompromitirao među širim biračkim tijelom, imaju velike šanse za ponovnu pobjedu na izborima. Mesić je potvrdio ovo pravilo, pobijedivši u drugome krugu 2005. godine s prednošću od preko 30 posto pred Jadrankom Kosor. Posljednji predsjednički izbori značajan su odmak od tog pravila. Ivo Josipović, nakon uvjerljive pobjede 2009. godine, u drugi krug ovih izbora ušao je s minimalnom prednošću. Na svim prethodnim izborima

pobjednici su već u prvome krugu postizali dvoznamenkastu prednost pred drugoplasiranim kandidatima, dok se njegova minimalna prednost od manje od dva posto naposljetku u izbornoj završnici preokrenula u minimalnu prednost njegove izazivačice, Kolinde Grabar-Kitarović.

Na svim prethodnim izborima pobjednici su već u prvome krugu postizali dvoznamenkastu prednost pred drugoplasiranim kandidatima

Pogleda li se, pak, broj kandidata koji su se natjecali na dosadašnjim predsjedničkim izborima, nije moguće ustanoviti bilo kakav obrazac – pad odnosno rast registriranih kandidata nije bio povezan ni s razinom kompetitivnosti izbora ni s pitanjem

Grafikon 1. Izlaznost na predsjedničkim izborima, 1992. – 2014.

Izvor: Državno izborno povjerenstvo

Tablica 2. Rezultati predsjedničkih izbora 2014./2015. po županijama

Županija	Prvi krug				Drugi krug	
	Josipović	Grabar-Kitarović	Sinčić	Kujundžić	Josipović	Grabar-Kitarović
Zagrebačka	36,75	36,90	18,50	6,18	48,51	51,49
Krapinsko-zagorska	39,85	35,66	18,71	4,40	52,95	47,05
Sisačko-moslavačka	35,66	40,62	16,33	6,16	46,28	53,72
Karlovačka	33,92	42,78	17,77	4,33	44,08	55,92
Varaždinska	50,26	27,24	17,91	3,22	64,23	35,77
Koprivničko-križevačka	41,72	34,66	17,54	4,84	53,43	46,57
Bjelovarsko-bilogorska	39,05	36,94	17,54	5,26	49,89	50,11
Primorsko-goranska	48,91	29,27	17,35	2,93	61,67	38,33
Ličko-senjska	26,16	56,06	10,14	6,42	32,89	67,11
Virovitičko-podravski	36,09	43,04	14,64	4,83	46,50	53,50
Požeško-slavonska	34,99	42,75	14,76	6,08	43,63	56,37
Brodsko-posavska	32,03	45,05	16,03	5,26	40,41	59,59
Zadarska	33,18	43,20	15,21	6,63	41,46	58,54
Osječko-baranjska	34,09	39,91	18,95	5,70	46,50	53,50
Šibensko-kninska	31,36	45,00	14,30	7,73	40,93	59,07
Vukovarsko-srijemska	30,70	49,52	14,31	4,01	40,51	59,49
Splitsko-dalmatinska	29,96	39,37	15,21	13,65	37,88	62,12
Istarska	62,05	14,23	20,08	2,19	79,47	20,53
Dubrovačko-neretvanska	34,19	41,57	15,02	7,38	42,03	57,97
Međimurska	59,27	20,65	16,00	3,03	72,60	27,40
Grad Zagreb	40,17	35,04	16,03	6,65	51,89	48,11
Inozemstvo	11,43	77,15	3,02	8,00	8,89	91,11
UKUPNO	38,46	37,22	16,42	6,30	49,26	50,74

Izvor: Državno izborno povjerenstvo

radi li se o izborima na kojima aktualni predsjednik traži reizbor ili, pak, o izborima na kojima svi kandidati kreću s iste startne pozicije. Za sudjelovanje na predsjedničkim izborima 28. pro-

Analiza uspjeha pojedinih kandidata po županijama u oba izborna kruga pokazuje stabilnost izborne geografije u Hrvatskoj

sinca 2014. godine inicijalno se prijavilo devet osoba, no samo je četvero – predsjednik u prethodnome mandatu Ivo Josipović, broj 21 - svibanj 2015.

kandidatkinja koalicije predvođene HDZ-om Kolinda Grabar-Kitarović, kandidat Saveza za Hrvatsku Milan Kujundžić te Ivan Vilibor Sinčić, kandidat stranke Živi zid – naposljetku ostvarilo pravovaljanu kandidaturu.¹

Sukladno općim negativnim trendovima izborne participacije u Hrvatskoj, izlaznost je na predsjedničkim izborima od početnih visokih 74,9 posto 1992. godine u konstantnom opadanju (vidjeti *grafikon 1*). Međutim, istovremeno možemo pratiti porast izlaznosti u drugome krugu. Razlika u izlaznosti u prvome i drugome krugu posebice je bila izražena na ovim predsjedničkim izborima. Povećanje izlaznosti od skoro 12 posto svakako je moguće protumačiti izrazito malom razlikom s kojom je Josipović ušao u drugi krug s Grabar-Kitarović, kao i iznenađujuće dobrim rezultatom Ivana Vilibora Sinčića od preko 16 posto. Dva glavna tabora, okupljena oko HDZ-a i

Tablica 3. Programske razlike predsjedničkih kandidata

Kandidat/kandidatkinja	Predsjedničke ovlasti	Teritorijalni preustroj	Ustavne reforme	Vanjska politika
Kolinda Grabar-Kitarović	status quo	status quo	status quo	europska i atlantska orijentacija
Ivo Josipović	donekle povećati	regionalizacija	prijedlog novog ustava	europska i atlantska orijentacija
Ivan Vilibor Sinčić	značajno povećati	regionalizacija	značajne promje-ne	euroskepticizam, neutralnost
Milan Kujundžić	značajno povećati	regionalizacija	prijedlog novog ustava	europska i atlantska orijentacija

Izvor: autor

SDP-a, uložila su velike napore u mobilizaciju dodatnih birača tijekom četrnaest dana između prvog i drugog izbornog kruga, a posebnu su pažnju posvetili privlačenju Sinčićevih birača, što je bilo zamjetno i u promjeni retorike Josipovića i Grabar-Kitarović, odnosno stavljanju snažnijeg naglaska na socijalne teme koje je u prvi plan bio gurnuo kandidat Živoga zida.

Stabilnost izborne geografije

Analiza uspjeha pojedinih kandidata po županijama u oba izborna kruga pokazuje stabilnost izborne geografije u Hrvatskoj (vidjeti *tablicu 2*). Naime, premda predsjednički izbori iziskuju vođenje kampanje koja će se obraćati biračima onkraj granica vlastita ideološkog spektra kako bi se ostvarila većina nužna za pobjedu, prostorna raspodjela glasova potvrdila je dugogodišnje stranačke lojalnosti birača u određenim dijelovima zemlje, odnosno opstojnost jasnih stranačkih utvrda.

Sukladno takvom obrascu, Ivo Josipović u prvom izbornom krugu osvaja natpolovični broj glasova u Istarskoj (utvrda Istarskog demokratskog sabora), Međimurskoj (utvrda Socijaldemokratske partije Hrvatske) i Varaždinskoj županiji (utvrda Hrvatske narodne stranke – liberalnih demokrata). Kolinda Grabar-Kitarović osvaja više od 50 posto glasova u utvrdama Hrvatske demokratske zajednice – u Ličko-senjskoj županiji te na biračkim mjestima u inozemstvu. Milan Kujundžić u cijeloj zemlji postiže izrazito loše, jednoznačnije rezultate, izuzev Splitsko-dalmatinske županije u kojoj prelazi deset posto zahvaljujući podršci birača u rodnome kraju (Imotska krajina). Podrška Ivanu Viliboru Sinčiću podosta je ravnomjerno raspoređena u cijeloj Hrvatskoj, dok se u glasovanju za ovoga kandidata ističe samo Istarska županija u kojoj osvaja nešto malo preko 20 posto glasova. Istra je ujedno i jedina županija u kojoj je Grabar-Kitarović, konačna pobjednica izbora, u prvome krugu završila tek na trećemu mjestu.

Ukupno gledano, Josipović je pobijedio u sredinama u kojima stranke članice Kukuriku koalicije tradicionalno dobro prolaze na izborima, kao što su sjeverozapad (Međimurska, Varaždinska, Krapinsko-zagorska, Koprivničko-križevačka i Bjelovarsko-bilogorska županija) i krajnji zapad zemlje (Istarska i Primorsko-goranska županija). Grabar-Kitarović odnijela je pak pobjedu u HDZ-u naklonjenim krajevima u središnjem (Ličko-senjska, Karlovačka i Sisačko-moslavačka županija), južnom (Zadarska, Šibensko-kninska, Splitsko-dalmatinska i

Dubrovačka županija) te istočnom dijelu (Požeško-slavonska, Brodsko-posavska, Vukovarsko-srijemska, Osječko-baranjska i Virovitičko-podravska županija) Hrvatske. Josipović je također dobio više glasova u Zagrebu, dok je Grabar-Kitarović pripala pobjeda u Zagrebačkoj županiji.

U drugome je krugu prostorni raspored županija u kojima pobjeđuju Josipović i Grabar-Kitarović ostao gotovo nepromijenjen. Jedina županija u kojoj su birači promijenili naklonost jest Bjelovarsko-bilogorska, u kojoj je u prvome krugu Josipović imao prednost od 2,11 posto, dok je u drugome krugu Grabar-Kitarović pobijedila s razlikom od 0,22 posto. U drugome krugu dosadašnji predsjednik ponovno najbolje prolazi u Istri, na Kvarneru te u varaždinskom i međimurskom kraju, a novoizabrana predsjednica u Lici, Dalmaciji te među biračima u inozemstvu. Ukupna pobjeda Grabar-Kitarović na ovim izborima bila je vrlo tijesna (1,48 posto), no vrijedi istaknuti da se, sudeći po rezultatima drugoga kruga, biračka potpora stožernim strankama lijevog odnosno desnog centra izrazito izjednačila. Naime, Josipović na području Zagreba u završnici izbora dobiva potporu 51,89 posto birača, dok za Grabar-Kitarović glasuje 48,11 posto birača. Taj omjer moguće je protumačiti kao svojevrsni pokazatelj prolongirane krize zagrebačkih socijaldemokrata te oporavka HDZ-a u Zagrebu nakon više od desetljeća loših izbornih rezultata. No, ovakav ishod izbora u Zagrebu mogao bi značiti i to da je Grabar-Kitarović uspjela privući dio glasova na centru koji su prije pet godina bili otišli Josipoviću.

Velike ideje i male ovlasti

Slično kao i 2009. godine, kampanje četvero kandidata podosta su se doticale gospodarskih i socijalnih tema koje ne spadaju u predsjedničke ovlasti, no mediji ih nameću kao nešto o čemu bi se pretendenti za mjesto šefa države trebali očitovati. Kao što je već ranije spomenuto, za pobjedu na predsjedničkim izborima nije dovoljna samo snažna mobilizacija vlastitih stranačkih članova i simpatizera, već i pridobivanje neodlučnih i nestalnih birača na centru. Međutim, kandidat SDP-a i partnera te kandidatkinja HDZ-a i partnera uvelike su vodili stranački obilježenu i ideološki jasno obilježenu kampanju. Iz oba tabora mogle su se čuti poruke biračima koje su govorele o "opasnosti po državu i društvo" ako bi ona druga strana odnijela izbornu pobjedu. Sraz za mjesto predsjednika, koje sa sobom donosi ugled i medijsku pažnju, no relativno malo provedbenih ovlasti, pretvoren je

tako u sraz dvaju koncepata Hrvatske – SDP-ova i HDZ-ova. Neizbježan segment ove kampanje stoga su bile i politike prošlosti, odnosno određivanje Josipovića i Grabar-Kitarović prema prošlosti (Drugi svjetski rat, socijalistička Jugoslavija) i korištenje tih tema za diskreditiranje izbornog suparnika odnosno suparnice.

Zanimljiva karakteristika ovih izbora bila je i to da se Josipović, zajedno sa Sinčićem i Kujundžićem, našao u ulozi izazivača i sadržajnog inovatora, dok je Grabar-Kitarović nastupala s pozicije zadržavanja postojećega stanja. Kako pokazuje *tablica 3*, trojica kandidata otvoreno su se zauzela za široke ustavne reforme i implicitno ili eksplicitno iskazala želju za većim predsjedničkim ovlastima, dok je kandidatkinja HDZ-ove koalicije inzistirala na stavu da su postojeće ovlasti i postojeći ustavni okvir dostatni i vrijedni očuvanja, no kako ona nudi bolju strategiju djelovanja unutar zadanih parametara. Svi osim nje priklonili su se ideji o teritorijalnom preustroju zemlje u od pet do osam regija, dok je Grabar-Kitarović zastupala poznat HDZ-ov stav o poželjnosti očuvanja postojećega županijskog sustava. Kao što je već spomenuto, Josipović, Sinčić i Kujundžić pokazali su spremnost za donošenje novoga ustava, s time da je Josipovićev prijedlog ustavnih reformi bio najsustavniji. Međutim, nijedan kandidat nije tijekom kampanje javnosti na uvid dao nacrt novoga ustava, tako da je sam sadržaj ustavnih reformi pomalo ostao na razini dojmova i spekulacija. U pitanjima vanjske politike, nečemu što doista spada u domenu predsjedničkih ovlasti, svi kandidati, osim Sinčića koji se zauzeo za neutralnost i izlazak iz Europske unije, potvrdili su atlantsku i europsku orijentaciju, odnosno privrženost aktivnom članstvu u Europskoj uniji i Sjevernoatlantskom savezu.

Ukupno gledano, ponuđeni programi nisu bili presudni za kampanju te je na trenutke zapravo bilo teško razlikovati programe pojedinih kandidata. Pa ipak, upravo na programskoj, a onda i na komunikacijskoj (televizijska sučeljavanja) razini, ubrzo je bilo jasno kako od četvero kandidata samo dvoje (Grabar-Kitarović i Josipović) može biti smatrano ozbiljnim kandidatima koji pokazuju da mogu obavljati dužnost za koju se natječu. Sraz Josipovića i Grabar-Kitarović, dakako, nije bio samo sraz dvaju pretendena na mjesto predsjednika odnosno predsjednice, već i sučeljavanje Kukuriku koalicije i HDZ-a, pa posljedično i sukob Milanovića i Karamarka. Kujundžić je smatrao da će na valu općeg nezadovoljstva političkom elitom grubim verbalnim nasrtajima na druge kandidate polučiti

Ponuđeni programi nisu bili presudni za kampanju te je na trenutke zapravo bilo teško razlikovati programe pojedinih kandidata

uspjeh, no pokazalo se da jedan trenutak političke važnosti (umalo pobjeda na unutarstranačkim izborima za šefa HDZ-a) ne mora biti automatski pretočen u dugoročni politički uspjeh, kako njegov tako i koalicije koja ga je poduprla (Savez za Hrvatsku). Uzmimo li se u obzir opći trendovi koji idu na ruku HDZ-u, a

odmažu Milanovićevoj vladi, pobjeda Grabar-Kitarović, premda tijesna, nije ustvari bila iznenađenje ovih izbora. Pravo iznenađenje krije se u činjenici da je preko 16 posto birača u prvome krugu bilo spremno poduprijeti protusustavskog kandidata Ivana Vilibora Sinčića.

Fenomen Sinčić

Ivan Vilibor Sinčić i stranka Živi zid izrasli su iz *Facebook* prosvjeda 2011. godine i djelovanja Ivana Pernara i pokreta, a kasnije i stranke Savez za promjene.² Radi se o nevelikoj sku-

Premda se može s priličnom sigurnošću očekivati da će se fenomen Sinčić ubrzo ispuhati te da će na nadolazećim parlamentarnim izborima polučiti daleko slabiji rezultat, problemi hrvatskoga društva i politike, koji su postali evidentni usponom ovakvog protusustavskog kandidata, i dalje će tražiti svoj odgovor

pini, uglavnom vrlo mladih ljudi koji zastupaju ideološki često nepovezan skup ideja, koje je najlakše okarakterizirati kao populističke i protuestablišmentske. Sinčić je u kampanju za predsjedničko mjesto ušao kao aktivist protiv deložacija obitelji čije su kuće i stanovi pod ovrhom uslijed pucanja nekretninsko-kreditnog balona posljednjih nekoliko godina. Međutim, ubrzo je proširio svoj spektar ideja i ponudio čitav niz radikalnih prijedloga za rješavanje dužničke krize. Konačni cilj Sinčića i pobornika jest uspostava navodnog monetarnog suvereniteta i stavljanja danas neovisne Hrvatske narodne banke u službu redistributivnih i monetarno ekspanzivnih javnih politika. Iz toga proizlazi euroskepticizam i neutralnost u vanjskoj i sigurnosnoj politici, dok se politički sustav želi oblikovati kombinacijom direktne demokracije i prosvijećenog apsolutizma predsjednika sa širokim ovlastima.

Spremnost velikog broja hrvatskih građana da pruži potporu ovakvim nepromišljenim idejama, koje su u izravnoj suprotnosti s politikom koja je godinama odraz nadstranačkog prešutnog konsenzusa o ključnim odrednicama ekonomske, vanjske i sigurnosne politike, upozorava na duboku krizu političkog predstavnštva u našoj zemlji i na problem legitimacije političkih elita. Premda se može s priličnom sigurnošću očekivati da će se fenomen Sinčić ubrzo ispuhati te da će na nadolazećim parlamentarnim izborima polučiti daleko slabiji rezultat, problemi hrvatskoga društva i politike, koji su postali evidentni usponom ovakvog protusustavskog kandidata, i dalje će tražiti svoj odgovor.

Zaključak

Završno treba istaknuti nekoliko ključnih odrednica stranačkog natjecanja i političke kulture u Hrvatskoj koje su ovi izbori potvrdili i dodatno istaknuli. Kao prvo, pokazalo se da predizborne ankete koje daju veliku prednost kandidatu koji se natječe za reizbor, ne moraju biti odraz pravog raspoloženja birača. Nadalje, premda je uloga predsjednika u hrvatskome političkom sustavu zamišljena kao nadstranačka, natjecanje za izbor predsjednika ima snažan stranački karakter i neodvojivo je od ostalih obrazaca stranačkog natjecanja. U situaciji bliske borbe dvoje kandidata, pokazalo se da snažna prisutnost na terenu i široki mobilizacijski kapaciteti (HDZ) mogu donijeti prevagu naspram kandidata koji uživa potporu značajnog broja javnih osoba i velikog broja medijskih kuća (SDP). Pored toga, pokazalo se i da građani predsjedničku ulogu smatraju važnom (povećana izlaznost), ali i da osjećaju duboku otuđenost od političkih elita te da su spremni glasovati za radikalna rješenja koja im nude populistički kandidati (Sinčić). Uz to, rezultati ovih izbora pokazali su da u situaciji kada HDZ s partnerima nedvosmislenu potporu daje jednoj predsjedničkoj kandidatkinji, svi ostali kandidati desno od centra nemaju gotovo nikakvu šansu, te se stoga situacija na izborima 2009. godine, u kojoj se na desnome centru i desnici našlo nekoliko snažnih kandidata, može smatrati iznimkom, a ne pravilom. Naposljetku,

Josipovićev poraz pokazao je koliko je teško na funkciji predsjednika zadržati autentičnost prema vlastitim biračima, a istovremeno postići prihvaćenost u širem biračkom tijelu. Nasuprot njemu, novoizabrana predsjednica uspješnije je manevrirala između zahtjeva vlastite stranke za jasnim i oštrim stavovima i svojega vlastitog akomodirajućeg imidža kojim se željela približiti biračima na centru.

Bilješke

- 1 Neovisni saborski zastupnik Ivan Grubišić i stručnjak za stečajno upravljanje Ivan Rude odustali su od kandidature kada su utvrdili kako nisu uspjeli prikupiti minimalan broj potpisa potreban za pravovaljanost kandidature (deset tisuća), dok su trojica široj javnosti nepoznata kandidata (Ivan Bavčević, Ratko Dobrović i Slobodan Midžić), usprkos nedostatku potrebnog broja potpisa potpore, predala nepravovaljane kandidature koje je Državno izborno povjerenstvo odbilo.
- 2 Savez za promjene 2014. godine preimenovan je u Živi zid.

Izvori

Državno izborno povjerenstvo. www.izbori.hr (pristupljeno 15. ožujka 2015.) ■